

פניני הפרשה

פנינים נפלאים לפרשת שלח שנלקטו ע"י הרב אברהם פוליאס

גליון מס' 291

שֶׁלַח לַךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבִיתוֹ תִּשְׁלְחוּ כָל נְשִׂיא בְהֵם (פרק י"ג פסוק ב')
כתוב במדרש רבה שלח לך אנשים זש"ה כחומץ לשינים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו.

לכאורה אינו מובן מה ענין עצלות לכאן?
וביאר בספר טעמא דקרא דהמפרשים כתבו דמשה שלחם בשביל שידע שכשיכנסו לארץ יהא המלחמה בדרך הטבע, ולכן הוצרכו לדעת איך להלחם, ועל זה אמרו המרגלים שבדרך הטבע אי אפשר כלל להלחם אתם ואם כן צריך לבא בדרך נס, ואם כן יותר טוב שימותו ז' האומות כולן בדרך נס ואנחנו נכנס ליטול את ארץ ישראל בלי מלחמה כלל אבל חז"ל גילו שעיקר כוונתם היה מפני העצלות שהתעצלו להלחם, ולכן הוציאו דבה וחשבו שעל ידי זה יגרמו שילך הכל בדרך נס ולא יצטרכו להלחם.

שם:

כתוב ברש"י ד"ה "שלח לך אנשים" למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.
מדוע מדגיש רש"י ש"ראו ולא לקחו מוסר"?

וביאר בספר פנינים יקרים שהיה מקום לסבור ולומר שלקתה מרים לא מפני שדיברה באחיה אלא היו אלה יסורים של אהבה אשר באים על הצדיקים (ברכות ה.), אלא שכבר נאמר בגמרא (שם ה:) כי נגעים שבפרהסיא לא הוו יסורים של אהבה, ובמרים נאמר מצורעת כשלג, ואם כן הוכחה יש בידינו שיסורים אלו לא יסורים של אהבה הם, אלא באו על מרים מפני עסקי דיבה שדיברה במשה וזה שמפרש רש"י "ראו ולא לקחו מוסר".

ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור (פרק י"ג פסוק ד')

על פי איזה סדר מנה אותם הכתוב?

וביאר הרמב"ן שלא מנה הכתוב את השבטים לדגליהם, לא לצבאותם ואף לא לתולדותם, אלא על פי מעלתם, שכן היו נשיאי העם וראשיו, על כן הקדים הכתוב את הנכבדים שבהם, על פי מעלתם שלהם ולא על פי מעלת השבט, ולכאורה תמיהה יש כאן שהרי לפי סדר זה שמוע בן זכור ושפט בן חורי היו גדולים מכלב בן יפונה ומיהושע בן נון, ועל כן כנראה בשל תמיהה זו פירש הספורנו שמנה אותם הכתוב לפי שנותיהם, וגם פירושו של הספורנו צריך עיון שהרי מובא בסדר הדורות שיהושע נולד לפני כלב ואילו כאן הקדימה התורה את כלב ליהושע, ועל כן נראה לפרש על פי מה שאומר משה לבני ישראל על חטא המרגלים ותקרבוני אלי כולכם, (דברים א כב) ופירש רש"י בערבוביא ילדים דוחפים הזקנים, וזקנים דוחפים את הראשים דהיינו ערבוביא זו היא ביטוי לבהלה הנובעת מחוסר אמונה ובטחון באו ישראל לפני משה בבהלה כאילו חיהם בסכנה ולא בטחו בדבריו של הקב"ה אל תירא ואל תחת וכיון שבאו לפניו בערבוביא אף הסדר שהביאם במקרא הוא בערבוביא.

למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (פרק י"ג פסוק י"א)

למה למטה כתוב למטה יוסף למטה מנשה ולמעלה הזכיר למטה אפרים?

וביאר רבינו בחיי שהקדים אפרים למנשה למעלתו, ומה שהזכיר יוסף בכאן עם המרגלים מפני שאף הוא הוציא דיבה שנאמר בראשית (ל"ז) ויבא יוסף את דיבתם רעה, ולכך הזכירו הכתוב עמהם, והזכירו עם מנשה כי גדי בן סוסי מן המוציאים דיבה אבל שבט אפרים נצול מזה, ומה שלא הזכיר כלב ויהושע זה אחר זה כדי שיהא כלב מוקף מן המרגלים לפניו לאחוריו כי כן היה

נפל שמי שאינו גדור וחזק כאלו נופל ומת כי הארץ אין מקיימת רק גבורים כמו שכתוב ארץ אוכלת יושביה היא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות וכמו שכתוב ברמב"ן, ובאמת זה היה להראות גבורתו של הקב"ה שמשמיד גבורים כאלו, וכמו שכתוב (בבכורות מ"ה ב') מנין שהקב"ה משתבח בבעלי קומה שנאמר ואנכי השמדתי את האמורי אשר כגובה ארזים גבוה.

ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא (פרק י"ד פסוק א')

לכאורה תיבת את מיותרת, ולכאורה דהו"מ למכתב "דשאו קולם ויבכו וכמו שכתוב גבי עשו וישא עשו קולו ויבך?
וביאר בספר טעמא דקרא דבא לרמז למה שכתוב בגמרא אותו הלילה ליל ט' באב היה ואמר לו הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות, את ר"ת תשעה אב, וכעין מ"ש בזהר וישלח על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה את ר"ת תשעה אב מכאן שכל האוכל בת"ב כאילו אוכל גיד הנשה.

אך בה' אל תמרדו ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראם (פרק י"ד פסוק ט')

מדוע נקראים שבעת עממים לחם? ועוד מה ענין כי לחמנו הם לציווי אל תיראו את עם הארץ? וביאר מהרש"ם מברעזאן על פי מה שנאמר בחובת הלבבות (שער הבטחון) שעל האדם לבטוח בה' שלא יחסרו לו לחם ומים אשר הם חיוניים והכרחיים לקיומו, אבל אין מדובר בהבטחה שיזכה במותרות, וכיוון שחיי בני ישראל וקיום התורה תלויים בארץ ישראל וכל קיום הבריאה תלוי בקיום התורה, מכאן שהיה על ישראל לבטוח בה' שינצחו את שבעת עממים כי כיבוש ארץ ישראל הכרחי לקיום העולם כמו לחם זה שהוא הכרח לקיומו של האדם.

במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם ארבעים שנה וידעתם את תנואתי (פרק י"ד פסוק ל"ד)

לכאורה היה לו לומר שנה ליום שנה ליום כלומר אני מעניש אתכם וגוזר עליכם שתהיה מטולטלין במדבר כאהל רועים המטלטל ממקום למקום שנה אחת לכל יום ויום אשר תרתם את הארץ, לכאורה לפי קשור הענין היה לו להקדים הפורענות?

וביאר רבינו בחיי שבא להודיענו שמתוך ענשו ותוכחתו למדנו רחמנותו וכשאמר יום לשנה יום לשנה בא לרמוז מה שדרשו חז"ל, והלא ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה והיאך הספיקו שנה ליום וקצר להם את הדרך, לפיכך אמר יום לשנה יום לשנה כאב המכה את בנו לא מכת אכזרי אלא כרחם אב על בנים ובאורו הנני קצרתי לכם את הדרך כדי שימעט שבעתי.

העלון נתרם להצלחת התורם ובני ביתו בכל מעשה ידיהם ולע"נ הרה"ג ר' שמחה ב"ר יוסף זצוק"ל נלב"ע כ"ו סיון תשנ"ו רב ואב"ד מודיעין עילית ור' מרדכי ב"ר בנימין גוטרמן זצוק"ל נלב"ע ט"ז אייר תשפ"ג
ולרפ"ש הרב אליעזר בן מרים בתושח"י והרב אברהם בן שרל בתושח"י ולזרע של קיימא לאברהם בן מיכל ונעמי בת אסתר יהודית בקרוב ובנקל לע"נ מרן ראש הישיבה הרה"ג ר' ירחמיאל גרשון בן הרב צבי יהודה אידלשטיין זצוק"ל נלב"ע י' סיון תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה. ולע"נ סבתי מרת מלכה בת ר' צבי יצחק קריזר ע"ה נלב"ע י"ב תשרי תשפ"ג

ניתן לקבל את העלון במילי: 4157546@gmail.com

אפשר לבקש גם בפלאפון אבל רק בין הסדרים 0534157546

ניתן להוריד את העלון באתר דרוש, ביום חמישי. הדרכה: נכנסים לדרשו ובוחרים הורדת עלונים, לחפש עלון בשם פנינים נפלאים, (לעלון קוראים פניני הפרשה – פנינים נפלאים).

בפיו עמהם, ואל תאמר שהענין כן ביהושע, ועל כן הזכירו אחרי כן בפני עצמו שלא היה מכללם.

שם:

יש לבאר (בדרך צחות) "למטה יוסף -יורדים למטה לעולם הזה לאסוף מצוות ומעשים טובים, אבל "למטה מנשה" הוא ירד למטה לעולם הזה ושכח (מנשה מלשון שכחה) "גדי בן סוסי תגיד לי הוא לא בן סוסי מפני ששכח למה בא לעולם?" (יש"כ גדול להרב יאיר גרינבוים שליט"א על הדברים היפים)

אַלֶּה שְׁמוֹת הָאָנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ (יג טז)
 כי באמת כולם אנשים צדיקים היו אבל לא מעיקרן כי שמותן נקראו על שם סוף מעשיהם כי הליכה זו נסיון גדול היה ללכת באמונה שלימה ובחיזוק הבטחון הגם כי עז העם ובני ענק היו שם, כאשר מצינו שהתפלל משה רבינו על יהושע להושיעו מעצת מרגלים וכי גם לדעת משה עצמה רעה היה בזה הלא הוא הסכים על ידו בזה אלא התפלל עליו שינצל מעצת היצה"ר והשטן אשר יתגבר בזה להוציא שם רע על ארץ הקודש כאשר נחתם על זה הגזר דין יותר מכל הנסיונות ומה שהתפלל על יהושע לבד ולא על כל המרגלים מבואר על פי האמור בדברי האר"י ז"ל ליקוטי תורה פרשת שלח שכולם אנשים ראשי בני ישראל וכו', כי נשמות השבטים הלכו עם האנשים להיות לעזר להם בשליחות הזו, וזהו שנאמר למטה יוסף למטה מנשה כי יוסף נתלוה עם מנשה בכורו ויהושע משבט אפרים נשאר בלא עזר וסעד ועל כן התפלל עליו משה רבינו, אבל מפני הנסיון הגדול נתגבר עליהם הכח הראשון מצד שמותם ונסתלקו מהם נשמות השבטים אשר הלכו לעזרתם ולא ניצולו מזה כי אם השנים שלוחים משבט יהודה ואפרים שהם יהושע וכלב, וכמו שנאמר במדבר (י"ד כ"ד) ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו ולא עזב העזר מראש שבטו אשר היו אתו, וכידוע מדברי האר"י ז"ל שם ויש לומר בטעם הצלת ב' אלו כי מהם עתיד להיות גואלים להשיב ישראל לארץ באחרית הימים על ידי משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, ועל כן היה עליהם עזר אלקי שלא להוציא דבה על ארץ הקדושה. (יש"כ להרב יהושע ננקסקי שליט"א על הדברים היפים)

שם:

למה חזר על שמותם והרי כבר אמר ואלה שמותם וכו'?

וביאר האור החיים שיתבאר על פי דבריהם וזה לשונו אמר ר' יצחק דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מרגלים על שם מעשיהם נקראו, וכו' סתור בן מיכאל שסתר את דבריו של הקב"ה וכו', והנה לצד שרצה לומר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע שהתפלל עליו וכו' יאמר האומר מה ראה משה להתפלל על יהושע, לזה הקדים לומר ואלה שמות וכו' להעירך כי משמותם השכיל משה מעשיהם הרעים אשר לזה הוצרך להתפלל על יהושע וכו' ע"ע בבעל הטורים אלה שמות האנשים בגימטריא שמותיהם.

שם:

מדוע בכל מקום שמופיע שמו של יהושע בן נון מנוקדת המלה בן בחיריק והרי בו צריך להיות מנוקד בסגול?

וביאר הסטייפלר שאמרו חז"ל כי האות יו"ד שנוספה להושע נלקחה משרה אמנו אשר הוחלף שמה משרי אולם הרי האות יו"ד בהיותה בשם, שרי לא היתה מנוקדת ואילו אצל יהושע היא מנוקדת בשווא, אלא כיצד נעשה הדבר מן הסגול של בן נלקחו שתי נקודות וניתנו ליו"ד של יהושע וכך הפכוה ליו"ד מנוקדת בשווא נמצא שהמלה בן נותרה עם נקודה אחת ועל כן היא נקראת בחיריק.

עֲמֶלֶק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחֲתִי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהַר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן (פרק י"ג פסוק כ"ט)

משום מה הזכירו המרגלים את מקום מושבו של עמלק?

וביאר מהרי"ל צינץ שהנגב היה החלק הגרוע שבארץ ישראל ונקרא שמו נגב לפי שהוא מנוגב

ויבש, והנה דרך העולם היא שכאשר יושב עם אחד במקום גרוע, והשני במקום מובחר ומשובח מתעוררת הקנאה וגורמת לריב ולמלחמה, ואם כן בודאי אילו יוכל היה עמלק יוצא למלחמה וכובש מידי הכנענים את ארץ כנען והופך אותה לנחלתו, ואם כן מדוע לא עשה זאת, אין זאת אלא מפני שהיו הכנענים חזקים וגיבורים מן העמלקים והיה עמלק ירא מפניהם וחושש לצאת למלחמה כנגדם, ולכך התכוונו המרגלים באומרם אם מן העמלקים אנו יראים וחוששים על אחת כמה וכמה שעלינו להתירא מפני הכנענים אשר עמלק עמלק היושב בארץ הנגב ירא מפניהם.

וַיַּחַס כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וְיֵאמֶר עֲלֵה נַעֲלֵה וַיְרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ (פרק י"ג פסוק ל')
 כתוב ברש"י ד"ה "אל משה" לשמוע מה שידבר במשה, צווח ואמר, וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו כלם לשמוע גנותו.

מדוע סברו ישראל שבא כלב לספר בגנותו של משה?

וביאר תורה תמימה דקדק כלב לכנות את משה רבינו בשם בן עמרם ולא קרא לו בשמו משה כאשר נמנעים מלקרוא לאדם בשמו שלו אלא קוראים לו בשם אביו נחשב הדבר כגנאי וכפחיתות כבוד לו הנה על הפסוק עד מה כבודי לכלימה הלויים פירש רש"י שאמר דוד המלך עד מתי מבזים אותי וקוראים לי בשם בן ישי ולא בשמי העצמי כאילו אין לי שם מטרתו של כלב היתה שיאמין העם שבכוונתו לדבר סרה במשה זאת כדי להשתיקם שיניחו לו לומר את דבריו על כן כינה את משה רבינו בשם בן עמרם.

שם:

כתוב ברש"י ד"ה "עלה נעלה" אפילו בשמים, והוא אומר עשו סולמות ועלו שם, נצליח בכל דבריו. מדוע נוקט רש"י במשל של עשו סולמות וכי היו הסולמות מסייעים להגיע לשמים?
 וביאר רבי משה פינשטיין שלמדנו שכאשר מוטל על האדם לבצע דבר מה עליו לעשות כל שביכולת אנוש ואז אם יהיה ראוי יעזרהו ה' אבל לא יתכן לבקש סייעתא דשמיא בלא שיתן האדם את חלקו כלל.

שם:

מדוע מפרש רש"י אפילו לשמים וכי כיצד עלה על דעתם לומר שיעלו לשמים?

וביאר אדמו"ר הרא"ם מגור אמרו המרגלים ערים גדולות ובצורות בשמים (דברים א כח) וכיון שכך אמרו אפילו יהא עלינו לעלות לשמים גם כן נעלה.

וְשֵׁם רְאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִילִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם (יג לג)
 למה כתיב ב' פעמים נפילים? ועוד למה נפילים הראשון מלא והשני חסר? ועוד למה כתיב בני ענק וביהושע כתיב ויכרת יהושע את הענקים ולא כתיב בני ענקים?

וביאר בספר טעמא דקרא על פי המדרש מובא בהדר זקנים מבעלי התספוט (ראש פרשת שלח) ונמצא במדרש פתרון תורה פרשת שלח פ"א ונכנסה בתו של ענק בפרדס ואכלה רמון והשליכה קליפתו והיו מרגלים טמונים בקליפה וסבורים המרגלים שהקליפה היתה מערה ונכנסו בתוכה י"ב מרגלים, ולאחר אותה שעה נזכרה הבת שאכלה רמון והשליכה הקליפה חוץ לפרדס שלא יראה אביה הקליפה ולא הרגישה מן הי"ב מרגלים שהיו בתוכה, ואמרו זה לזה ראו כמה גדולה גבורה יש בנשים ק"ו באנשים ולכן הוציאו דיבה עד כאן לשונו (והובא מדרש זה ג"כ בקצרה בתוס' שאנץ סוטה ל"ה א' ובתוס' הרא"ש שם) ויש לומר דזה כונת הפסוק מן הנפילים היינו ממה שנפלנו מתוך הקליפה משם ראינו את בתו של הענק ונפלים בתרא ל' נפלו הוא ולכן נכתב חסר ולכן כתיב גם כן בני ענק שלא ראו את הענק עצמו רק בת קטנה שלו וכמו שכתוב בפ"ק דחולין בני יונה קטנים ולא גדולים (מיהו בתדא"ר פכ"ט א' שראו את הענקים עצמן).

ועוד יש לפרש למה נפילים הראשון מלא והשני חסר?

וביאר בספר טעמא דקרא דנפילים הראשון הוא המלאכים שנפלו מן השמים, והשני כונתו לשון